

Cilt / Volume: 3, Sayı / Issue: 1, Sayfalar / Pages: 98-123

Araştırma Makalesi / Research Article

Received / Alınma: 23.02.2023

Accepted / Kabul: 28.04.2023

KASTAMONU VİLAYET SALNAMESLERİNE GÖRE KASTAMONU İDADİSİ VE SANAYİ MEKTEBİ(1889-1903)

Tarık SAĞLAM¹

Öz

Kastamonu Vilayeti, Osmanlı Devleti'nin önemli eyaletlerinden biridir. Osmanlı Devleti ehemmiyetine binaen önemli yatırımlar yapmıştır. Bu yatırımlardan biri Anadolu'da ilk açılan lise olan Abdurrahman Paşa Lisesidir. Araştırmamızda 1889-1903 yılları arasında Kastamonu Vilayet Salnamelerinde yer alan bilgilerle Abdurrahman Paşa ile Sanayi Mektebi'ne bakmaktır. Araştırmada her iki okulun yönetim kadrolarına, öğretmenlerine ve okutulduğu derslerin neler olduğunu ortaya koymuştur. Kastamonu vilayetinin ilk idadisi olan Abdurrahmanpaşa Lisesinde Arabi, Farsî, Fransızca, Hendese, Resim, Hesab, Tarih-i Umumi, Coğrafya, Hikmet-i Tabiiye, Kavaid-i Osmaniye, Hüsn-ü Hat, Kavanini Mülkiye, Hıfzı Sıhha, Kimya, İlmi Suret, Hat, Edebiyat, Fen-i Makine, Usul Defter, Kozmografya, Ermenice, Makine, Ulumu Diniye dersleri okutulduğunu görmekteyiz. Okulun çok dilli bir programı olduğu salnamelerdeki verilerden anlamaktayız. Okul açıldığı ilk yıllarda 3 yıllık bir eğitim verdiği ileriki yıllarda ise 7 yıllık bir eğitime geçtiğini görmekteyiz. Abdurrahmanpaşa İdadisinde hem müslim hem gayri müslim beraber eğitim verildiğini ve Osmanlı aydınları bu yöntemle tüm Osmanlı vatandaşlarına eşit eğitim vermek istediğini anlamaktayız. Öğrenci sayısı 1889 yılında 49 iken 1903 yılına gelindiğinde 118 olmuştur. Okul hem gündüzlü hem yatılı eğitim vermektedir.

Kastamonu Vilayet Salnamesinde sanayi mektebi hakkında ilk bilgi 1892 yılında ulaşılmıştır. Sanayi mektebinde: Marangozluk, dokumacılık, halıcılık, mürettiblik, kunduracılık gibi mesleki dersleri yer almaktadır. Alan derslerin bazıları gayr-i müslim öğretmenler tarafından verilmektedir. Kastamonu sanayi mektebinde alan derslerin haricinde Ulumu Diniye, Kıraat, Hesap, Usul Defteri, Türkçe, Hüsn-ü Hat ve Resim gibi derslerde okutulmaktadır. Talebe sayısı ilk yıllarda 30 iken 1903 yılına gelindiğinde 49 olmuştur.

Araştırmada 1889-1903 yılları arasındaki Kastamonu Vilayet Salnameleri'ndeki Kastamonu Abdurrahman Paşa Lisesi ile sanayi mektebinin tarihçesini incelediği ve bir dönemi kapsadığı için nitel araştırama yönteminde tarihsel araştırma yöntemi kullanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kastamonu, Salname, Abdurrahman Paşa Lisesi, Sanayi Mektebi,

¹Doktora Öğrencisi, Erciyes Üniversitesi., sağlamtarik12@gmail.com , <https://orcid.org/0000-0001-6476-2141>

***Atıf/ Citation:** Sağlam, T. (2023). Kastamonu vilayet salnamelerine göre kastamonu idadisi ve sanayi mektebi(1889-1903), *Dicle Akademi Dergisi*, 3(1), 98-123.

Bu makale [Creative Commons Attribution-NonCommercial License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) altında lisanslanmıştır

---

KASTAMONU ADMINISTRATIVE AND INDUSTRIAL SCHOOL ACCORDING TO KASTAMONU PROVINCIAL SUMMARY(1889-1903)

Abstract

Kastamonu Province is one of the important provinces of the Ottoman Empire. The Ottoman Empire made important investments due to its importance. One of these investments is Abdurrahman Paşa High School, which is the first high school opened in Anatolia. In our research, we look at the Industry School with Abdurrahman Pasha, with the information in the Kastamonu Provincial Yearbooks between the years 1889-1903. What are the administrative staff of these two schools, their teachers and the courses they teach? With the information we have obtained, we know that Abdurrahman Pasha High School has a multilingual program and important courses such as Hendese, Ottoman Turkish, Arabic, Cosmography and Chemistry are taught. In the Industrial School, on the other hand, we see that he gives education in professions such as weaving, carpet weaving, carpentry, as well as positive sciences. Document analysis was carried out in the research.

Keywords: : Kastamonu, Yearbook, Abdurrahman Paşa High School, Industry School,

EXTENDED SUMMARY

The word İdadi is of Arabic origin and means "to prepare, to develop". This term is called the preparatory class, in which students who want to enter the Military Academy and Military Medical School complete their missing information. These preparatory classes were opened in Bosnia, the army headquarters, in 1845. At that time, these preparatory classes, which were no different from the program of the middle school, accepted students between the ages of 11-14. The first High School in Istanbul was the Mekteb-i Fünun-u İdadiye, which was opened in April 1845. When this school was later moved to Kuleli barracks, it was called Kuleli Military High School. The high school opened in Bursa in 1845 is known as Işıklar Military High School (Akyüz, 2020). These are high schools opened at the military level, and the first civilian high school was opened in Istanbul in 1873.

Until the end of the Tanzimat Period, the number of high schools, which were limited to Istanbul only, increased from the 1880s. The first high school opened outside of Istanbul was opened in Mora in 1875. Kastamonu Abdurrahman Pasha High School (Idadi) was opened in 1885.

Starting from the Tanzimat Period, vocational schools were opened in various fields in order to increase qualified human resources and production in the Ottoman Empire. School of Industry comes first among these schools. The first attempt to establish an industrial school was in 1848. Although there was an attempt to open a School Industry in Istanbul on this date, this school could not be opened.

In the background of Mekteb-i Sanayi lies the education policies of Mithat Pasha, who was the governor of the Balkan provinces in the 1860s, in the region. Mithat Pasha opened a correctional facility, first in Nis in 1863 and then in Ruse and Sofia in 1864, to employ poor and 16 orphans. While the children of orphans and poor families entered the correctional institutions without money, 500 kuruş was charged from the children of wealthy families every year. The education period of the correctional institutions is five years. In these schools, learning art rather than literacy is essential. In these correctional facilities, training is given in areas such as blacksmithing, casting, carpentry, tailoring, shoemaking, bookbinding, car making, weaving and machinery. In addition, these correctional facilities form the basis of the School of Industry. Mithat Pasha prepared a regulation consisting of three parts and 52 articles for correctional institutions. With the great success achieved in these correctional institutions, which were put into operation with the efforts of Mithat Pasha, correctional institutions were opened in Anatolia as well. Industrial schools were later opened in big cities such as Kastamonu, Bursa, Diyarbakır, Damascus, Thessaloniki, Baghdad and Konya. It has been seen that these schools have served the needs of the people for many years. At the Sanayi

Mektebi, students took a two-hour lesson in the morning at the primary school level and learned the following practical crafts by dispersing to the departments reserved for them: tailoring, shoemaking, printing, leatherwork, and weaving.

the Ottoman Empire, the annual informational publications published by the central government, ministries, military institutions, provinces, some private institutions and individuals were called salnâme. The word is composed of Persian sal (year) and nâme (written thing, letter) and these works are also called nev-sâl. The official salnames, which are roughly divided into two as official and private, can be handled under three headings as those belonging to the state, the ministry and the provinces. The first provincial yearbook in the Ottoman Empire was the Bosnian Yearbook, published in H.1283 (1866). Bursa is the province with the most yearbooks published. Between 1869 and 1927, he published the yearbook without interruption. The last year published in the Ottoman Empire is the Bolu Livası Yearbook, published in 1921.

Kastamonu Provincial Yearbook was first published in 1869 (H 1286). Kastamonu Yearbooks were published uninterruptedly between 1869 and 1882. It was not published from 1882 to 1889. There was a break in 1889 and he did not publish the yearbook until 1892. Between 1892 and 1894, the yearbook was published every year. The yearbook, which was published in 1894, took a break for a year and was published in 1896. The last published yearbook is the one published in 1903. All of the yearbooks were printed in Kastamonu Provincial Printing House.

Kastamonu Province consists of Kastamonu, Bolu, Sinop and Çankırı central provinces and the districts connected to these provinces. There are districts of Inebolu, Taşköprü, Tosya, Daday, Cide, Arac, Abana and Küre that are connected to the center of Kastamonu. Districts of Bolu: Gerede, Bartın, Ereğli, Göynük, Mudurnu, Devrek; Connected to Sinop center: Boyabat, Ayancık and Çankırı centers: Kalecik, Tohat, Çerkeş, Viranşehir districts are located.

Kastamonu Province is one of the important provinces of the Ottoman Empire. The Ottoman Empire made important investments due to its importance. One of these investments is Abdurrahman Paşa High School, which is the first high school opened in Anatolia. In our research, we look at the Industry School with Abdurrahman Pasha, with the information in the Kastamonu Provincial Yearbooks between 1889-1903. In the research, it revealed what the administrative staff, teachers and the courses taught in both schools were. In Abdurrahmanpaşa High School, which is the first high school of Kastamonu province, Arabic, Persian, French, Hendese, Painting, Account, History-i Public, Geography, Wisdom, Kavaid-i Osmaniye, Hüsn-ü Calligraphy, Kavanini Mulkiye, Hifzi Sıhha, Chemistry, Scientific We see that Copy, Calligraphy, Literature, Science Machinery, Procedural Notebook, Cosmography, Armenian, Machinery, Ulumu Religion are taught. We understand from the data in the yearbooks that the school has a multilingual program. We see that the school gave a 3-year education in the first years it was opened, and in the following years, it switched to a 7-year education. We understand that both Muslims and non-Muslims were educated together in Abdurrahmanpaşa High School and Ottoman intellectuals wanted to give equal education to all Ottoman citizens with this method. While the number of students was 49 in 1889, it became 118 in 1903. The school offers both day and boarding education.

We see that the Abdurrahman Pasha High School in 1889 Kastamonu Provincial Yearbook provides a 3-year education in the number of students. When we came to 1892, the school had a 7-year education. The reason for this is that the rushdiyes, which were four years old in the big provinces in those years, were included in the high schools. In the years when the said Abdurrahmanpaşa was seven years old, there is no information about the central junior high school in the Kastamonu Yearbooks. This information shows us that Kastamonu high school included it in Abdurrahmanpaşa High School. Kodaman (1980) states that statesmen opened the seven-year high schools in important centers and that these schools provide both day and boarding education. Kodaman also attributes the reason why seven-year high schools are not opened in every province to the financial difficulties of the state.

We see that in Kastamonu Provincial Salnmaleri Abdurrahmpaşa High School, minorities, whether at the teacher's level or as physicians, are assigned. This shows us that the provision of the Tanzimat Edict on assigning duties to minorities was also applied in the provinces.

In the Kastamonu Provincial Yearbook, the first information about the industrial school was reached in 1892. In the industrial school: There are vocational courses such as carpentry, weaving, carpet weaving, crew and shoemaking. Some of the field courses are given by non-Muslim teachers. Apart from the field courses in Kastamonu industrial school, Ulumu is taught in courses such as Religion, Recitation, Account, Procedure Book, Turkish, Hüsn-ü Calligraphy and Painting. While the number of students was 30 in the first years, it became 49 in 1903.

In the research, the historical research method was used in the qualitative research method, as it examined the history of Kastamonu Abdurrahman Pasha High School and the industrial school in the Kastamonu Provincial Yearbooks between the years 1889-1903 and covered a period. While conducting this kind of research, first of all, an extensive literature review is made. All kinds of written or oral sources constitute literature. The sources reached as a result of the literature review are analyzed and this analyzed information is presented in a systematic structure. Then, the similarities and differences are determined by comparing the researcher's own specific findings with the findings in the literature. The main data sources in the study are Kastamonu Provincial Yearbooks published between 1889-1903. The aforementioned yearbooks were reached through the Kastamonu Manuscripts Library and the digital archives of some libraries (National Library, Atatürk Library, ISAM etc.). The research was subjected to descriptive analysis. descriptive analysis; It is the summarization and interpretation of data obtained by various data collection techniques according to predetermined themes

1. GİRİŞ

İdadi, kelimesi Arapça kökenli olup “hazırlamak, geliştirmek” anlamlarına gelmektedir (Boztepe, 2015). Bu terim Harb Okulu ve Askeri Tıbbiye’ye girmek isteyen öğrencilerin eksik bilgilerini tamamladığı hazırlık sınıfına denilmiştir. Bu hazırlık sınıfları 1845 yılında ordu merkezi olan Bosna’da açılmıştır. O zaman rüşdiyelerin programından farklı olmayan bu hazırlık sınıflar 11-14 yaşları arasında öğrencileri alıyordu. İstanbul’da ilk İdadi Nisan 1845 yılında açılan, Mekteb-i Fünun-u İdadiye’sidir. Bu okul daha sonra Kuleli kışlasına taşınınca Kuleli Askeri İdadisi olarak anılmıştır. 1845 yılında Bursa’da açılan idadide Işıklar Askeri İdadisi olarak bilinmektedir (Cengiz, 2020, s.104). Bunlar askeri düzeyde açılan idadiler olup ilk sivil idadi ise 1873 yılında İstanbul’da açılmıştır.

Tanzimat Dönemi’nin sonuna kadar sadece İstanbul’la sınırlı kalan idadiler 1880’lerden itibaren sayısı artmıştır. İstanbul dışında açılan ilk idadi Mora’da 1875 yılında açılmıştır (Unat, 1964, s. 45). Kastamonu Abdurrahmanpaşa Lisesi(İdadi) 1885 yılında açılmıştır.

Tanzimat Dönemi’nden itibaren Osmanlı Devleti’nde nitelikli insan kaynağını ve üretimi artırmak amacıyla çeşitli alanlarda meslek okulları da açılmıştır. Bu okulların başında Mekteb-i Sanayi gelmektedir. Sanayi mektebi kurmaya yönelik ilk teşebbüs 1848 yılında olmuştur. Bu tarihte İstanbul’da bir Mektebi Sanayi açma girişimi olmuşsa da bu okul açılmamıştır (Yıldırım, 2010, s. 168).

Mekteb-i Sanayi'nin arka planında 1860'larda Balkan vilayetlerinde valilik yapan Mithat Paşa'nın bölgedeki eğitim politikaları yatmaktadır. Mithat Paşa, yoksul ve 16 kimsesiz çocukları istihdam etmek için ilk önce Niş'te² (1863) daha sonra da 1864 yılında Rusçuk³ ve Sofya'da⁴ birer ıslahhane açmıştır. Islahhanelere kimsesiz ve fakir aile çocukları parasız girerken, varlıklı ailelerin çocuklarından ise her sene 500 kuruş ücret alınmıştır (Önsoy, 1988). Islahhanelerin eğitim süresi beş yıldır. Bu okullarda okuma yazmadan ziyade sanat öğrenmek esastır. Bu ıslahhanelerde demircilik, dökmeçilik, marangozluk, terzilik, kunduracılık, ciltçilik, araba yapıcılığı, dokumacılık ve makinecilik gibi alanlarda eğitim verilmektedir. Ayrıca bu ıslahhaneler Mekteb-i Sanayinin temelini oluşturmaktadır. Mithat Paşa, ıslahhaneler için üç bölümden ve 52 maddeden oluşacak bir nizamname hazırlamıştır (Unat, 1964, s. 80c; Yıldırım, 2010, s. 183). Mithat Paşa'nın gayretleriyle faaliyete geçirilen bu ıslahhanelerde büyük bir başarı elde edilmesiyle ıslahhaneler Anadolu'da da açılmıştır (Yıldırım, 2010, s. 212; Semiz ve Kuş, 2004, s. 280). 1868 yılında Islah-ı Sanayi Komisyonu çalışmalarıyla İstanbul'da Sultanahmet mevkiinde Mekteb-i Sanayi Okulu açıldı (Akyüz, 2020, s.172). Bu mektepte derslikler, atölyeler ve yanında bir fabrika da bulunmaktaydı. Ayrıca Şurayı Devlet tarafından okulun gayesi, programı ve yönetim esaslarını belirleyen 64 maddelik bir nizamname hazırlanmıştır.

Sanayi Mektepleri II. Abdülhamid zamanında, 1868'deki nizamnameye bağlı olarak eğitime devam etmiştir. 1882'de II. Abdülhamid'e atfen "Hamidiye Mektebi Sanayi Alisi" adı verilen bu okulların programı yeniden düzenlenmiştir (Unat, 1962). II. Abdülhamid zamanında sultanın emriyle "Heyet-i Teşvikiye-i Sanayi" adıyla bir heyet teşkil edilmiştir (Kodaman, 1980). Bu heyetin görevi sanayi mektebini geliştirerek ve ıslah etmektir. Yani teknik ve sanat eğitimini tüm Osmanlı coğrafyasında yaymak amaçlanmıştır.

Sanayi mektepleri daha sonra Kastamonu, Bursa, Diyarbakır, Şam, Selanik, Bağdat ve Konya gibi büyük şehirlerde açılmıştır. Açılan bu okullar halkın ihtiyacına uzun yıllar hizmet verdiği görülmüştür (Yıldız, 2012, s. 191). Sanayi Mektebi'nde öğrenciler sabahları ilköğretim düzeyinde iki saatlik bir ders aldıktan sonra kendilerine ayrılan bölümlere dağılarak şu pratik zanaatları öğrenmişlerdir: terzilik, kunduracılık, matbaacılık, dericilik, dokumacılık (Akyüz, 2020, s. 172).

---

² Günümüzde Sırbistan'ın güneyinde yer almaktadır.

³ Günümüzde Bulgaristan sınırları içerisinde bulunmaktadır.

⁴ Günümüzde Bulgaristan'ın başkentidir.

Kastamonu Vilayeti Kastamonu, Bolu, Sinop ve Çankırı merkez vilayetler ve bu vilayetlere bağlı kazalardan oluşmaktadır. Kastamonu merkezine bağlı: İnebolu, Taşköprü, Tosya, Daday, Cide, Arac, Abana, Küre kazaları bulunmaktadır. Bolu merkezine bağlı: Gerede, Bartın, Ereğli, Göynük, Mudurnu, Devrek kazaları; Sinop merkezine bağlı: Boyabat, Ayancık ve Çankırı merkezine ise: Kalecik, Tohat, Çerkeş, Viranşehir kazaları bulunmaktadır.

Osmanlı Devleti'nde merkezî yönetimin, nezâretlerin, askerî kurumların, vilâyetlerin, bazı özel kurum ve kişilerin yıllık olarak çıkardıkları bilgilendirme amaçlı neşriyata salnâme adı verilmiştir. Kelime Farsça sâl (yıl) ile nâme (yazılı şey, mektup) kelimelerinden meydana gelmiş olup bu eserlere nev-sâl de denilmiştir. Kabaca resmî ve özel olarak ikiye ayrılan salnamelerin resmîleri devlet, nezâret ve vilâyetlere ait olanlar şeklinde üç başlıkta ele alınabilir (Aydın, 2009). Osmanlı Devleti'nde ilk vilayet salnamesi H.1283(1866) yılında yayınlanan Bosna Salnamesidir (Gerçek, 1963, s. 7). En fazla salname yayınlanan ilimiz Bursa'dır. 1869 ile 1927 yılları arasında kesintisiz salname yayınlamıştır (Şakir, 1964, s. 6). Osmanlı Devleti'nde son yayınlanan salname, 1921 yılında yayınlanan Bolu Livası Salnamesidir (Duman, 2000, s. 5).

Kastamonu Vilayet Salnamesi, ilk defa 1869(H 1286) yılında basılmıştır. Kastamonu Salnameleri 1869 ile 1882 yılları arasında kesintisiz yayınlanmıştır. 1882'de yılından 1889 yılına kadar yayınlanmamıştır. 1889 yılında sonra bir kopukluk olmuş ve 1892 yılına kadar salname yayınlamamıştır. 1892 ile 1894 yılları arasında her yıl salname basılmıştır. 1894 yılında basılan salname bir yıl ara vermiş 1896 yılında basılmıştır. En son basılan salname 1903 yılında basılan salnamedir. Salnamelerin tamamı Kastamonu Vilâyet Matbaası'nda basılmıştır. (Karcı, 2012, s. 120).

Araştırmamızın amacı Osmanlı Devleti'nin önemli vilayetlerinden Kastamonu Vilayetinde yer alan tarihi Abdurrahman Paşa Lisesi ile Sanayi Mektebine bakmaktır. Araştırmamızda birincil el kaynaklarından Kastamonu Vilayet Salnameleri kullanmıştır. Salnamedeki verilerden 1889-1903 yılları arası Kastamonu Abdurrahmanpaşa Lise ile Sanayi Mektebinde hangi derslerin okutulduğunu ve bu derslerin kimler tarafından verildiğini bilmekteyiz. Ayrıca bu iki okulun idare heyet kadrosunda kimlerin yer aldığı hakkında bilgiler bulunmaktadır. Türk Eğitim Tarihimizde dönem çalışması bakımından önemli bir çalışmadır.

2. GEREÇ VE YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada 1889-1903 yılları arasındaki Kastamonu Vilayet Salnameleri'ndeki Kastamonu Abdurrahman Paşa Lisesi ile sanayi mektebinin tarihçesini incelediği ve bir dönemi kapsadığı için nitel araştırama yönteminde tarihsel araştırma yöntemi kullanmıştır. Tarihsel araştırma yöntemi, araştırmacının ilgili kaynaklar ve yayınlar üzerinde yaptığı incelemelerde kullandığı yöntemdir. Her araştırma konu ve probleminin bir geçmişi vardır. Araştırmacı bunları incelemek zorundadır (Kaptan, 1991, s. 56). Geçmişin yeniden ele alınıp verilerin toplanması ile geliştirilen araştırmalarda tarihsel model kullanılmaktadır (Azar, 2008, s. 39). Bu araştırma modelinde problem durumlarının belirlenmesinin ardından hipotezler kurularak veriler toplanmakta ve hipotezler bu veriler ışığında test edilmektedir (Çepni, 2009, s. 108). Bu tarz bir araştırma yapılırken öncelikle geniş bir literatür taraması yapılmaktadır. Yazılı veya sözlü her türlü kaynak, literatürü oluşturmaktadır. Literatür taraması sonucu ulaşılan kaynaklar analiz edilmekte ve analiz edilen bu bilgiler sistematik yapı içerisinde sunulmaktadır. Daha sonra araştırmacının kendi özel tespitleri ile literatürdeki tespitler karşılaştırılarak benzerlik ve farklılıklar belirlenmektedir (Çepni, 2009, s. 109).

2.2. Veri Toplama Süreci ve Araçları

Çalışmadaki başlıca veri kaynaklarını 1889-1903 yılları arasında yayımlanmış bulunan Kastamonu Vilayet Salnameleri oluşturmaktadır. Söz konusu salnamelere Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi ve bazı kütüphanelerin (Milli Kütüphane, Atatürk Kitaplığı, İSAM vb.) dijital arşivleri vasıtasıyla ulaşılmıştır. Araştırma, betimsel analize tabi tutulmuştur. Betimsel analiz; çeşitli veri toplama teknikleri ile elde edilmiş verilerin daha önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasıdır (Özdemir, 2008, s. 336)

3. BULGULAR

Kastamonu’da İlk Modern Okullar: Abdurrahman Paşa Lisesi Ve Sanayi Mektebi

Tablo 1. 1889 Kastamonu Vilayet Salnamesine Göre Kastamonu Vilayetinde Bulunan İdadilere Ait İstatistikî Bilgiler

Kastamonu Mektebi İdadi Mülkiyesi

Müdür	Musa Kazım Efendi	
Arabi Muallimi	Hafız Said Efendi	
Farisi Muallimi	Şemseddin Efendi	
Fransızca Muallimi	Musa Kazım Efendi	
Hendese ve Resim Muallimi	Ahmed Efendi	Mülazım-1 Evvel Mecidi 5
Hesab Muallimi	Ahmed Faik Efendi	Mülazım-1 Evvel Mecidi
Tarih Tabi’i ve Tabakatul Arz Muallimi	Musa Kazım Efendi	
Tarihi Umumi Muallimi	Şekub Efendi	Mülazım-1 Evvel
Coğrafya Muallimi	Hafız Kadri Efendi	
Hikmet Tabiiye Muallimi(Vekalet Suretiyle)	Ser Mühendis Muavini Şekub Efendi	Salis
Kavaidi Osmaniye Muallimi	Sadık Efendi	
Hüsnü Hat Muallimi	Rüşdü Efendi	
Mubassırlar	Hacı Abdulaziz Efendi ve Numan Efendi	
Hademeler	Ali Ağa, Numan Ağa ve Mehmed Ağa	
Şakirdan Sayısı		
Birinci Sene	17	
İkinci Sene	22	
Üçüncü Sene	10	
Toplam	49	

Tablo 1’de 1889 yılı Kastamonu Vilayet Salnamesinde Kastamonu İdadi’si hakkında bilgiler bulunmaktadır. Okulun müdürü Kazım Efendi’dir. Okul müdürü ayrıca Tarih Tabi’i ve Tabakatul Arz ve Fransızca dersleri de okutmaktadır. Okulda Arabi, Farisi ve Fransızca dilleri öğretilmektedir. Okuldaki diğer öğretmen şöyledir: Hendese ve Resim muallimi Ahmed Efendi, Hesab Muallimi Ahmed Faik Efendi, Tarihi Umumi Muallimi Şekub Efendi, Coğrafya Muallimi Hafız Kadri Efendi, Hikmet Tabiiye Muallimi(Vekalet Suretiyle) Ser Mühendis Muavini Şekub Efendi, Kavaidi Osmaniye Muallimi Sadık Efendi, Hüsnü Hat

Muallimi Rüşdü Efendi'dir. Okulda 3 hademe görev yapmaktadır. Okulun eğitim süresi 3 yıllık olduğu salnamedeki veriden anlamaktayız. Okulun birinci sınıfında 17, ikinci sınıfında 22, üçüncü sınıfında 10 ve toplamda 49 öğrenci eğitim almaktadır.

Tablo 2. 1892 Kastamonu Vilayet Salnamesine Göre Kastamonu Vilayetinde Bulunan İdadilere Ait İstatistikî Bilgiler

Mektebe-i İdadi Mülkiye

Memuriyet	Adı	Ünvanı
Müdür, Tarih, Tabii, Hikmet, Cebir, Fen Makine Muallimi	Hüseyin Avni Efendi	Salis
Farisi ve Hat Muallimi	Kaşif Efendi	Salis
Arabi Muallimi	Said Efendi	
Lisan-i Osmani Muallimi	Ebubekir Sadık Efendi	
Tarih-i Umumi Muallimi	Şekib Bey	Yüzbaşı
Hendese ve Müsaset Muallimi	Ahmed Efendi	
Lisan-i Fransi, Coğrafya İlmi Suret Muallimi	Saib Efendi	
Kimya, Heyet , Kavanin Hususi Muallimi	Mehmed Salih Efendi	
Hesab Muallimi	Faik Efendi	Mülazım
Resim Muallim	Nuri Efendi	
Kavanin-i Mülkiye Muallimi	Pertu Efendi	
Hıfzı Sıhha Muallimi	Anastaş Efendi	
Mubassırlar	Aziz Efendi ve Numan Efendi	
Şakirdan Sayısı(Talebe Sayısı) :32		

Tablo 2'de 1892 yılı Kastamonu Vilayet Salnamesinde Kastamonu İdadisi hakkında veriler bulunmaktadır. Bu verilere göre: Okulun müdürü Hüseyin Avni Efendi olup aynı zamanda Tarih, Tabii, Hikmet, Cebir, Fen Makine dersleri de vermektedir. Okulda Arabi, Farisi ve Fransızca dilleri öğretilmektedir. Okuldaki diğer öğretmenler şöyle: Farisi ve Hat muallimi Kaşif Efendi, Arabi muallimi Said Efendi, Lisan-ı Osmani Ebubekir Sadık Efendi, Tarih-i Umumi muallimi Şekib Bey, Hendese ve Müsaset muallimi Ahmed Efendi, Lisan-i Fransi, Coğrafya İlmi Suret muallimi Saib Efendi, Kimya, Heyet , Kavanin Hususi muallimi Mehmed Salih Efendi, Hesab muallimi Faik Efendi, Resim muallimi Nuri Efendi, Kavanin-i Mülkiye muallimi Petru Efendi, Hıfzı Sıhha muallimi Anastaş Efendidir. 1892 yılı salnamesinde Kastamonu İdadisinde öğretim gören öğrenci sayısı 32'dir.

Tablo 3. 1893 Kastamonu Vilayet Salnamesine Göre Kastamonu Vilayetinde Bulunan İdadilere Ait İstatistikî Bilgiler

Mektebi İdadi Mülkiye	
Müdür, Fransızca, Kavanin, Usul Defteri Muallimi	Saib Efendi
Arabi Muallimi	Osman Nuri Efendi
Ulumu Diniye Muallimi	Resmi Efendi
Müdür Muavin-i Evvel, Heyet, Müseset, Hikmet, Kimya Muallimi	Salih Efendi
Müdür Muavin-i Sanisi, Tarih Lisan-i Osmani, Malumat-ı Fenniye Muallimi	Mehmed Memduh Efendi
Müdür Muavin-i Salis, Fransızca, Coğrafya Muallimi	Faik Efendi
Edebiyat-ı Osmaniye ve Ahlak Muallimi	Ebubekir Sadık Efendi
Mevalid ve Tabiat Muallimi	Anastas Efendi
İlmi Hesab ve Fen Makine Muallimi	Hüsnü Efendi
Resim, Hendese, Cibir, Farisi, Hüsn-ü Hat Muallimi	Münhal
Mübaya Memuru, Mekteb Katibi ve İmamı	İzzet Efendi
Anbar Memuru	Numan Efendi
Aded Şakirdan.55	

Tablo 3’de 1894 yılı Kastamonu Vilayet Salnamesinde yer alan Kastamonu İdadisi hakkında bilgiler bulunmaktadır. Bu bilgilere göre okul müdürü Saib Efendi’dir. Saib Efendi aynı zamanda Fransızca, Kavanin ve Usul Defteri dersi de okutmaktadır. Okuldaki diğer öğretmenler şöyle: Arabi muallimi Osman Nuri Efendi, Ulumu Diniye Muallimi Resmi Efendi, Müdür Muavin-i Evvel, Heyet, Müseset, Hikmet, Kimya Muallimi Salih Efendi, Müdür Muavin-i Sanisi, Tarih Lisan-i Osmani, Malumat-ı Fenniye Muallimi, Mehmed Memduh Efendi, Müdür Muavin-i Salis, Fransızca, Coğrafya Muallimi Faik Efendi, Edebiyat-ı Osmaniye ve Ahlak Muallimi, Ebubekir Sadık Efendi, Mevalid ve Tabiat Muallimi, Anastas Efendi, İlmi Hesab ve Fen Makine Muallimi, Hüsnü Efendi, Resim, Hendese, Cibir, Farisi, Hüsn-ü Hat Muallimi, Münhal’dır. Öğretmen sayısı göz önünde bulundurduğumuzda okulda bazı öğretmenler birden fazla derse girmektedir buda bize okulda öğretmen sayısının yetersiz olduğunu göstermektedir. Okulun öğrenci mevcudu 55’dir. Ayrıca okulda 2 memur görev yapmaktadır.

Tablo 4. 1896 Kastamonu Vilayet Salnamesine Göre Kastamonu Vilayetinde Bulunan İdadilere Ait İstatistikî Bilgiler**Mektebi İdadi Mülkiye****Heyet İdare**

Müdür	Saib Efendi	Müderriş 19 B 1297
Muallimi Evvel	Osman Efendi	Müderriş 10 Ca 310(Beşinci Mecidi 15 Ra 311)
Muallimi Sani	Refet Efendi	Müderriş
Muallimi Salis	Arif Efendi	
Katib Mübayaâ Memuru ve Mekteb İmamı	Aziz Efendi	
Tabib	Neykul Efendi	Salis 29 Za 301
Hafız Kitab Anbar Memuru	Numan Efendi	

Mektebi İdadi Mülkiye**Heyet Talimiye**

Arabi ve Lisani Osmani ve Usul Defter Muallimi	Osman Nuri Efendi	Müderriş
Arabi ve Ulumu Diniye Muallimi	Resmi Efendi	
Farisi Muallimi	İhsan Efendi	
Edebiyat Osmaniye ve Ahlak ve Tarihi Umumiyye Muallimi	Ebubekir Sadık Efendi	
Hüsnü Hat Muallimi	Hafız Mustafa Efendi	
Coğrafya Muallimi	Arif Efendi	
Fransızca, Kavanin, Mevalid Muallimi	Saib Efendi	
Hendese, Cibir ve Malumatı Fenniye Muallimi	Refet Efendi	
Fransızca, Hikmet, Kimya Müsesat, Hendese Muallimi	Emin Şükrü Efendi	
Resim Muallimi	Mustafa Efendi	
Hesab ve Fen Makine Muallimi	Hüseyin Hüsnü Efendi	Sayfa 127

Mektebi İdadi Mülkiye

Şakirdan Sayısı

Birinci	45
İkinci	15
Üçüncü	34
Dördüncü	22
Beşinci	9
Altıncı	6
Yedinci	6

Nehari	99
Leyli	38
YEKUN	137

Tablo 4’de 1896 yılı Kastamonu Vilayet Salnamesinde yer alan Kastamonu İdadisi hakkında bilgiler bulunmaktadır. Bu yıldaki salnamede okulun heyet tablosu ve talim(öğretmen) tablosunu ayrı ayrı vermiştir. Okul müdürü Saib Efendi’dir. Saib Efendi ayrıca Fransızca, Kavanin, Mevalid derslerinede girmektedir. Okulun heyet kısmında: Muallimi Evvel, Osman Efendi(medrese mezunu), Muallimi Sani, Refet Efendi ve Muallimi Salis Arif Efendi’dir. Okulda bir doktor görev almaktadır. Ayrıca okulda 2 memur görev almaktadır. Okulda görev alan öğretmenler şöyle: Arabi ve Lisani Osmani ve Usul Defter Muallimi, Osman Nuri Efendi(medrese mezunu), Arabi ve Ulumu Diniye Muallimi, Resmi Efendi, Farisi Muallimi, İhsan Efendi, Edebiyat Osmaniyer ve Ahlak ve Tarihi Umumiyye Muallimi, Ebubekir Sadık Efendi, Hüsnü Hat Muallimi, Hafız Mustafa Efendi, Coğrafya Muallimi, Arif Efendi, Hendese, Cibir ve Malumatı Fenniye Muallimi, Refet Efendi, Fransızca, Hikmet, Kimya Müesat, Hendese Muallimi, Emin Şükrü Efendi, Resim Muallimi Mustafa Efendi ve Hesab ve Fen Makine Muallimi Hüseyin Hüsnü Efendi’dir. Okulda Fransızca dersi iki ayrı öğretmen tarafından okutulmaktadır. Okulun yedi yıl eğitim verdiğini salnamedeki öğrenci sayısında öğrenmekteyiz. Nitekim o yıllarda rüşdiye mektebi ile idadi okulun birlikte eğitim verildiğini kaynaklardan bilmekteyiz (Akyüz, 2020).

Tablo 5. 1899 Kastamonu Vilayet Salnamesine Göre Kastamonu Vilayetinde Bulunan İdadilere Ait İstatistiki Bilgiler

Kastamonu Mektebi İdadi Mülkiye

Heyet İdare		
Müdür	Ahmed Rüşdü Efendi	
Muallimi Evvel	İbrahim Edhem Efendi	
Muallimi Sani	Refet Efendi	
Muallimi Salis	Arif Efendi	
Katib Mübayaa Memuru ve Mekteb İmamı	Aziz Efendi	
Tabib	Neykul Efendi	Salis
Hafız Kitab Anbar Memuru	Numan Efendi	

Kastamonu Mektebi İdadi Mülkiye Heyet Talimesi

Malumatı Fenniye ve Tarih Muallimi	Maarif Müdürü Şerif Efendi
------------------------------------	----------------------------

Fransızca, Hikmet, Kavanin, İlmî Sret, Müseset Muallimi	Müdür Ahmed Rüşdü Efendi
Mevalid, Coğrafya, Kimya, Usul Defteri	İbrahim Edhem Efendi
Cebir, Hendese, Fransızca	İhsan Efendi
Edebiyat, Ahlak, Farisi ve Lisan-i Osmani	Reşid Efendi
Ulumu Diniye ve Arabiyye	Hafız İsmail Resmi Efendi
Lisan-i Osmani	Sadık Efendi
Hesab, Makine, Kozmoğrafya	Hüsnü Efendi
Arabi Muallimi	İhsan Efendi
Hüsnü Hat Muallimi	Hafız Mustafa Efendi
Resim Muallimi	Mustafa Efendi
Ermenice	Mağridih Efendi
Ser Hademe	Ali Ağa
Eşyacı Baş	Hüseyin Ağa
Hademe	Bilal Ağa
Eşya Yamağı	Hüseyin Ağa
Hademe	Hacı Mehmed Ağa
Çamaşırıcı	Ömer Ağa

Şakirdan Adedi

Birinci	İkinci	Üçüncü	Dördüncü	Beşinci	Altıncı	Yedinci	Nehari	Leyli	YEKUN
15	10	19	39	14	15	6	92	26	118

Tablo 5’te 1896 yılı Kastamonu Vilayet Salnamesinde Kastamonu İdadisi hakkında veriler bulunmaktadır. Okulun idari kısmı verisinde şu bilgiler bulunmaktadır. Bu bilgilere göre: Okulun müdürü, Ahmed Rüşdü Efendi, Muallimi Evvel, İbrahim Edhem Efendi, Muallimi Sani, Refet Efendi, Muallimi Salis, Arif Efendi’dir. Okulun heyet kısmında bir doktor ve iki memurda bulunmaktadır. Okulun öğretmen kadrosu şöyle: Malumatı Fenniye ve Tarih Muallimi, Maarif Müdürü Şerif Efendi, Fransızca, Hikmet, Kavanin, İlmî Sret, Müseset Muallimi, Müdür Ahmed Rüşdü Efendi, Mevalid, Coğrafya, Kimya, Usul Defteri, İbrahim Edhem Efendi, Cebir, Hendese, Fransızca, Arabi, İhsan Efendi, Edebiyat, Ahlak, Farisi ve Lisan-i Osmani, Reşid Efendi, Ulumu Diniye ve Arabiyye, Hafız İsmail Resmi Efendi, Lisan-i Osmani, Sadık Efendi, Hesab, Makine, Kozmoğrafya, Hüsnü Efendi, Hüsnü Hat Muallimi, Hafız Mustafa Efendi, Resim Muallimi Mustafa Efendi, Ermenice Mağridih Efendi’dir. Okulda üç hademe bulunmaktadır. Ayrıca eşya yamağı, çamaşırıcı ve eşyacı başı görevi yapanlarda bulunmaktadır. Okulun eğitim süresi yedi yıl olduğunu talebe sayısında öğrenmekteyiz. Okulun gündüzlü öğrenci sayısı 92, yatılı öğrenci sayısında 26’dır. Bu sayı bize okulun hem gündüzlü hem de yatılı eğitim verdiğini göstermektedir

Tablo 6. 1899 Kastamonu Vilayet Salnamesine Göre Kastamonu Vilayetinde Bulunan
İdadilere Ait İstatistikî Bilgiler**Kastamonu Mektebi İdadi Mülkiye****Heyet İdare**

Müdür	Ahmed Rüşdü Efendi	
Muallimi Evvel	İbrahim Edhem Efendi	
Muallimi Sani	Refet Efendi	
Muallimi Salis	Arif Efendi	
Katib Mübayaa Memuru ve Mekteb İmamı	Aziz Efendi	
Tabib	Neykul Efendi	Salis
Hafız Kitab Anbar Memuru	Numan Efendi	

Kastamonu Mektebi İdadi Mülkiye Heyet Talimesi

Malumatı Fenniye ve Tarih Muallimi	Maarif Müdürü Şerif Efendi
Fransızca, Hikmet, Kavanin, İlmi Sret, Müseset Muallimi	Müdür Ahmed Rüşdü Efendi
Mevalid, Coğrafya, Kimya, Usul Defteri	İbrahim Edhem Efendi
Cebir, Hendese, Fransızca	İhsan Efendi
Edebiyat, Ahlak, Farisi ve Lisan-i Osmani	Reşid Efendi
Ulumu Diniye ve Arabiyye	Hafız İsmail Resmi Efendi
Lisan-i Osmani	Sadık Efendi
Hesab, Makine, Kozmoğrafya	Hüsnü Efendi
Arabi Muallimi	İhsan Efendi
Hüsnü Hat Muallimi	Hafız Mustafa Efendi
Resim Muallimi	Mustafa Efendi
Ermenice	Mağridih Efendi
Ser Hademe	Ali Ağa
Eşyacı Baş	Hüseyin Ağa
Hademe	Bilal Ağa
Eşya Yamağı	Hüseyin Ağa
Hademe	Hacı Mehmed Ağa
Çamaşırıcı	Ömer Ağa

Sayfa:149

Şakirdan Adedi

Birinci	İkinci	Üçüncü	Dördüncü	Beşinci	Altıncı	Yedinci	Nehari	Leyli	YEKUN
15	10	19	39	14	15	6	92	26	118

Tablo 6’da 1899 yılı Kastamonu Vilayet Salnamesinde Kastamonu İdadisi hakkında bilgiler yer almaktadır. Bu bilgilere göre okulun müdürü Ahmed Rüşdü Efendi’dir. Müdür Ahmed Rüşdü Efendi aynı zamanda Fransızca, Hikmet, Kavanin, İlmi Suret, Müseset derslerine de girmektedir. Okulun öğretmen kadrosu şöyledir: Maarif müdürü Şerif Efendi Malumatı Fenniye ve Tarih Muallimi, Mevalid, Coğrafya, Kimya, Usul Defteri Muallimi İbrahim Edhem Efendi, Cebir, Hendese, Fransızca İhsan Efendi, Edebiyat, Ahlak, Farisi ve Lisan-i Osmani Reşid Efendi, Ulumu Diniye ve Arabiyye Hafız İsmail Resmi Efendi, Lisan-i Osmani Sadık Efendi, Hesab, Makine, Kozmoğrafya Hüsnü Efendi’dir. Okulun öğrenci sayısı 118 kişidir.

Tablo 7. 1903 Kastamonu Vilayet Salnamesine Göre Kastamonu Vilayetinde Bulunan İdadilere Ait İstatistikî Bilgiler

Mektebi İdadi Mülkiye

Heyet İdare

Müdür	Süleyman Efendi(Rabia)
Muavini Evvel	İhsan Efendi
Muavini Sani	Resmi Efendi
Muavini Salis	Sadık efendi
Tabib	Neykul Efendi(Sani)
Katib ve Mübaya Memuru ve İmam	Hacı Abdulazizi Efendi
Hafız Kütüb ve Anbar Memuru	Numan Efendi

Heyeti Talime

Tarih ve Fransızca Muallimi	Şerif Efendi(Sani 16 Ze 301)
Kavanin, Hikmet, Fransızca, Müseset, Malumatı Ziraî ve Sıhhiye Muallimi	Süleyman Efendi(Rabia 314)
Fransızca, Hendese, Cibir, Kimya Muallimi	İhsan Efendi
Ulumu Diniye ve Ahlakıyye Muallimi	Resmi Efendi
Usulu Tahrirat, Kitabet, Lisani Osmani Muallimi	Sadık Efendi
Arabi, Farisi, Türkçe Muallimi	Osman Efendi
İlmi Eşya, Coğrafya, Usul Defteri	Münhaldır

Hesab, Mevalid, Kozmoğrafya Muallimi	Hüsnü Efendi
Arabi Muallimi	Hacı Ziya Efendi(Müderris) 4. Mecidi
Hüsnü Hat Muallimi	Hafız Mustafa Efendi(Müderris)
Resim Muallimi	Mustafa Efendi
Ermenice Muallini	Mikdic Efendi
Hademe:6	
Şakirdan Sayısı	
Nehari:89 Leyli:29 Yekun:118	

Mektebi İdadi Dahilinde Küşad Bulunmuş Olan Ziraat Şubesi

Muallim	Münir Bey
Mubsır	Hacı Mehmed Efendi
Hademe:1	Talebe:4

Tablo 7’de 1903 yılına ait Kastamonu Vilayet Salnamesinde yer alan Kastamonu Abdurrahman Paşa Lisesine ait bilgiler yer almaktadır. Bu bilgilere göre okulun idaresi kısmı şöyle: Müdür Süleyman Efendi, Muavini Evvel İhsan Efendi, Muavini Sani Resmi Efendi, Muavini Salis Sadık Efendi’dir. Okulun tabibi Neykul Efendi, katib ve alım satım işini yapan Hacı Abdulaziz Efendi ve anbarcı Numan Efendi’dir. Okulun öğretmenleri şöyle: Tarih ve Fransızca Şerif Efendi, Kavanin, Hikmet, Fransızca, Müseselet, Malumatı Zirai ve Sıhhiye Muallimi Süleyman Efendi, Fransızca, Hendese, Cibir, Kimya Muallimi İhsan Efendi, Ulumu Diniye ve Ahlakıyye Muallimi Resmi Efendi, Usulu Tahrirat, Kitabet, Lisani Osmani Muallimi Sadık Efendi, Arabi, Farisi, Türkçe Muallimi Osman Efendi İlmi Eşya, Coğrafya, Usul Defteri Münhal, Hesab, Mevalid, Kozmoğrafya Muallimi Hüsnü Efendi, Arabi Muallimi Hacı Ziya Efendi(Müderris), Hüsnü Hat Muallimi Hafız Mustafa Efendi(Müderris), Resim Muallimi Mustafa Efendive Ermenice Muallimi Mikdic Efendi’dir. Okulun mevcudu 89 gündüzlü ve 29 geceli olmak üzere 118 kişidir. Bu yıldaki salnamede okulda ziraat şubesi bulunmaktadır. Bu şubenin muallimi Münir Efendi’dir. Okulda 4 talebe eğitim almaktadır.

Tablo. 8. 1892 Kastamonu Vilayet Salnamesine Göre Kastamonu Vilayetinde Bulunan Mektebi Sanayi Ait İstatistiki Bilgiler

Mektebi Sanayi

İdare Kısmı

Reis	Zühtü Efendi	Salis
	Lütfi Efendi	Salis

Aza	Hüseyin Hüsnü Efendi Mustafa Sadık Efendi Necib Efendi	Salis
-----	--	-------

Heyet İdare ve Talimesi

Müdür	Nuh Efendi
Muallim	Mahmud Zeki Efendi
Marangoz Ustası	Kiğurak
Kunduracı Ustası	Yamandı
Urgancı	Mehmed Çavuş
Aded Şakirda:30	
Mektebi İbtidai Hususi	
Taş Mekteb	

Muallim	Refik Efendi
Şakirdan Aded:95	

Tablo 8’de 1892 yılı Kastamonu Vilayet Salnamesindeki sanayi mektebi hakkında bilgiler bulunmaktadır. Bu bilgilere göre: Mektebin idare kısmının reisi Zühtü Efendi’dir. Ayrıca idare kısmının dört azası bulunmaktadır. Mektebin müdürü Nuh Efendi’dir. Mektebin öğretmenleri şöyle: Marangoz ustası Kiğurak Efendi, Kundura Ustası Yamandı, Urgancı Mehmed Çavuş ve normal öğretmen olan Mahmud Zeki Efendi’dir. Sanayi mektebin talebe sayısı 30’dur. Kastamonu vilayetinde ayrıca Taş mekteb denilen bir sanayi mektebi de bulunmaktadır. Taş mektebin muallimi Refik Efendi olup talebe sayısı 95 kişidir.

Tablo 9. 1893 Kastamonu Vilayet Salnamesine Göre Kastamonu Vilayetinde Bulunan Mektebi Sanayi Ait İstatistikî Bilgiler

Mektebi Sanayi

Reis	Maarif Müdürü Celal Bey Lütfü Efendi Hüseyin Hüsnü Efendi
AZA	Mustafa Sadık Efendi Hacı Feyzi Efendi Necib Efendi

Heyet İdare ve Talimesi

Müdür	Nuh Naci Efendi
Muallimi	Mehmed Zeki Efendi
Marangozcu Ustası	Kiğudak

Mubsır	Hacı Salih Ağa
İşçi	İbrahim Ağa
Kunduracı Ustası	Yamandı
Terzi Ustası	Osman Ağa
Şakirdan:31	

Tablo 9’da 1893 yılı Kastamonu Vilayet Salnamesindeki sanayi mektebi hakkında bilgiler bulunmaktadır. Bu bilgilere göre mekyebin reisi Maarif Müdürü Celal Bey’dir. Mektebin öğretmen kadrosu şöyle: Müdür Nuh Naci Efendi, Marangoz Ustası Kiğudak, Kundura Ustası Yamandı Efendi, Terzi Ustası Osman Ağa’dır. Mektebin hademeleri Mubsır Hacı Salih Ağa ve işçi İbrahim Ağa’dır. Mektepte öğrenim gören talebe sayısı 31’dir.

Tablo 10. 1896 Kastamonu Vilayet Salnamesine Göre Kastamonu Vilayetinde Bulunan
Mektebi Sanayi Ait İstatistiki Bilgiler

Mektebi Sanayi Komisyonu

Reis	.....	.....	.....
	Müdde-i Ummumiye Osman Nuri Bey	Mütemayyiz	4 Ra 310
	Sıhhiye Müfettişi Şerefeddin Efendi	Sani	2 Mim 311
AZA	Matba Müdür Hüsni Efendi	Hüseyin Sani	13 Şin 311
	Ortak Müdürü Mehmed Nuri Efendi	Hafız Sani	22 Şin 311
	Meclis İdaresi Baş Katibi Ahmed Lütfi Efendi	Vilayet Sani	4 za 311
	Mektubi Mümeyyizi Sadık Vicdani Efendi	Sani	20 mim 310
	Orman Başkatibi Efendi	Necib	.....

Mektebi Sanayi

Heyet İdare Talimatı

Müdür	Nuh Naci Efendi
Muallim	Hafız Abdurrahman Efendi
Dahiliye Zabtiyye	Süleyman Efendi

Mektebi Sanayi

Fahri Muallimleri

Ulumu Diniyye Muallimi	Mektebi Rüştiyye Asakire Muallimi Hafız Said Efendi
Sarf ve İmla-i Osmaniye Muallimi	Mektebi Kalmiye Mesudlarından Rabii Mehmed Asım Efendi
Hendese Muallimi	Mektebi Rüştiyye Asakire Riyaziyye Muallimi Kolağası İzzet Efendi
Resim Muallimi	Mektebi Mezbur Dahiliye Yüzbaşısı Bekir Efendi
Hüsnü Hat Türki Muallimi	Mektubi Kalmiye Baş Mubassırı Hafız Mustafa Nami Efendi
Hesab Muallimi	Mektebi İdai Resim Muallimi Mustafa Ğani Efendi
Kunduracı Ustası	Yukri Ağa
Marangoz	Hacı Ahmed Ağa

Mektebi Sanayi

Mubsır ve Musika Muallimleri

Musika Muallimi	İsmail Ağa Kamil AĞA Hüseyin Ağa Tahir Ağa
Eşyacı	İbrahim Efendi

Mektebi Sanayi

Şakirdanın Tahsil Ettikleri Sanayi

	<i>Şakirdan Aded</i>
Kunduracı	24
Marangozculuk	20
Müretteblik(Matbai Vilayet Tahsil Ediliyor)	3
	47

Tablo 10'da 1896 yılı Kastamonu Vilayet Salnamesinde Kastamonu'daki sanayi mektebine ait veriler bulunmaktadır. Bu yılın salnamede sanayi mektebi hakkında geniş bilgiler yer almaktadır. Bu bilgilere göre: Mektebin bir baş azası ve yedi tane yardımcı azalar

bulunmaktadır. Mektebin müdürü Nuh Naci Efendi'dir. Alan öğretmenleri: Kunduracı Ustası Yukri Ağa, Marangoz Ustası Hacı Ahmed Ağa, Müzik öğretmenleri İsmail Ağa, Kamil Ağa, Hüseyin Ağa ve Tahir Ağa'dır. Mektebin diğer muallimleri: Ulumu Diniyye Muallimi Mektebi Rüştüyye Asakire Muallimi Hafız Said Efendi, Sarf ve İmla-i Osmaniye Muallimi Mektebi Kalmiye Mesudlarından Mehmed Asım Efendi, Hendese Muallimi Mektebi Rüştüyye Asakire Riyaziyye Muallimi Kolağası İzzet Efendi, Resim Muallimi Mektebi Mezbur Dahiliye Yüzbaşısı Bekir Efendi, Hüsnü Hat Türki Muallimi Mektubi Kalmiye Baş Mubsırı Hafız Mustafa Nami Efendi, Hesab Muallimi Mektebi İdai Resim Muallimi Mustafa Ğani Efendi'dir. Mektebin alanlara göre talebe sayısı şöyledir: Kundura 24, Marangoz 20 ve Mürettiblik bölümünde 3 olup toplamda 47'dir.

Tablo 11. 1899 Kastamonu Vilayet Salnamesine Göre Kastamonu Vilayetinde Bulunan Mektebi Sanayi Ait İstatistikî Bilgiler

Mektebi Sanayi Heyet-i İdare Talimesi

Müdür	Mehmed Pertu Efendi	Mecidi 4 (N 316)
Müdür Muavini ve Katib	Sadreddin Şükrü Bey	
Muallim	Hafız Abdurrahman Efendi	
Ser Mubsır	Abdullah Efendi	
Musiki Muallimi	İsmail Ağa	
Mubsır	Münhal	
Mubsır	Münhal	
Musiki Muallimi	Hüseyin Ağa	
Musiki Muallimi	Tahir Ağa	
Musiki Muallimi	Mehmed Ağa	
Marangoz Ustası	Ahmed Ağa	
Kunduracı Ustası	Yukri Efendi	
Dokumacı Ustası	Osman Efendi	
Hademe ve Dokumacı Ustası	Münhal	
Hademe ve Dokumacı Ustası	Münhal	
Eşyacı	Emin Ağa	

Mektebi Sanayi Fahri Muallimleri

Ulumu Diniye Muallimi	Hafız Said Efendi
Ulumu Riayziyye Muallimi	Münhal

Hüsnü Hat Muallimi	Mektebi Kalmi Nazif Efendi	Rabia
Resim Muallimi	Münhal	
Lisani Türki Muallimi	Sadreddin Şükrü Bey	
Malumat-ı Nafia	Sadreddin Şükrü Bey	

Aded Şakirdan

Marangozluk	Kunduracılık	Dokumacılık	Matba-i Vialyet Tahsilda	Yekun
18	18	10	4	50

Tablo 11’de 1899 yılı Kastamonu Vilayet Salnamesindeki sanayi mektebi hakkında bilgiler bulunmaktadır. Bu bilgilere göre mektebin müdürü Mehmed Pertu Efendi ve muavini ise Sadreddin Şükrü Bey’dir. Mektebin alan öğretmenleri şöyledir: Marangoz Ustası Ahmed Ağa, Kunduracı Ustası Yukri Efendi, Dokumacı Ustası Osman Efendi ve müzik öğretmenleri İsmail Ağa, Hüseyin Ağa, Tahir ve Mehmed Ağa’dır. Mektebin diğer muallimleri ise şöyledir: Hüsnü Hat Muallimi Nazif Efendi, Resim Münhal, Türkçe ve Malumat-ı Nafia muallimi Sadreddin Şükrü Bey’dir. Mektebin alanlara göre talebe sayısı şöyle: Marangozluk 18, Kunduracılık 18, Dokumacılık 10 ve Müretiblik 4 olup toplamda 50’dir.

Tablo 12. 1903 Kastamonu Vilayet Salnamesine Göre Kastamonu Vilayetinde Bulunan Mektebi Sanayi Ait İstatistikî Bilgiler

Mektebi Sanayi Komisyon Heyeti

Reis Evvel Muavin	Raşid Bey Efendi Evvel
	Naib Adil Beyefendi Harmin
	Derterdar Hayri Bey Evvel Sanisi
	Meclis İdare Vilayet Azasından Namık Bey(Bilad Hamse)
Aza	Meclis İdare Vilayet Başkatibi Ahmed Lütü Efendi(Mütemayyiz)
	Evrak Müdürü Hafız Mehmed Nuri Efendi (Mütemayyiz)
	Vilayet Matbaa Müdürü Hafız Hüseyin Hasan Efendi(Mütemayyiz)
	Merkez Vilayet Belde Tabibi Makbul((Sani
Katib	Vasfi Efendi

Mektebi Sanayi Heyeti İdare Talimi

Müdür	Mustafa Burhaneddin Bey	Mütemayyiz 21 Cim 318
Muhasebe Katibi	Vasfi Efendi	
Muallim ve İmam	Hafız Abdurrahman Efendi	
Marangoz Ustası	Hacı Ahmed Ağa	
Kunduracı Ustası	Münhal	
Dokumacı Ustası	Şükrü Ağa	
Hahı Ustası	Dikran Efendi	Sanayi Medalis Gayri Lam 318
Mubsır	Şükrü Efendi	
Musiki Muallimi	Tahir Çavuş	
Hademe	Hasan Çavuş	
Aşçı	Kamil Ağa	

Fahri Muallimler

Ulumu Dinniye Muallimi	Hafız Abdurrahman Efendi
Kıraat, Hesab, Usul Defteri Muallimi	Müdür Mustafa Burhaneddin Efendi
Lisani Türki Muallimi	Vilayet Matbaa Memuru Hasan Bey
Hüsnü Hat ve Resim	Münhal

Mektebi Sanayi Aded Şakirdan

Marangozluk	10
Hahıcılık	16
Kunduracılık	2
Dokumacılık	15
Matba-i Vilayet	Mürettib:3 Mücellid:3
Yekun	49

Tablo 12’de 1903 yılında Kastamonu Vilayet Salnamesindeki sanayi mektebi hakkında bulgular bulunmaktadır. Bu bulgulara göre: Mektebin müdürü Mustafa Burhaneddin Bey’dir. Mektebin alan öğretmenleri şöyledir: Marangoz Ustası Hacı Ahmed Ağa, Kunduracı Ustası Münhal, Dokumacı Ustası Şükrü Ağa, Hahı Ustası Dikran Efendi’dir. Diğer öğretmenler şöyle: Ulumu Dinniye Muallimi Hafız Abdurrahman Efendi, Kıraat, Hesab, Usul Defteri Muallimi Müdür Mustafa Burhaneddin Efendi, Lisani Türki Muallimi Vilayet Matbaa Memuru Hasan Bey ve Hüsnü Hat ve Resim muallimi münhaldir. Mektebin talebe sayısı

şöyle: Marangozluk bölümünde 10, halıcılık 16, kunduracılık 2, dokumacılık 15 ve müretteplik 6 olup toplamda 49'dur.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kastamonu vilayetinin ilk idadisi olan Abdurrahmanpaşa Lisesinde Arabi, Farisi, Fransızca, Hendese, Resim, Hesap, Tarih-i Umumi, Coğrafya, Hikmet-i Tabiiye, Kavaid-i Osmaniye, Hüsn-ü Hat, Kavanini Mülkiye, Hıfzı Sıhha, Kimya, İlmi Suret, Hat, Edebiyat, Fen-i Makine, Usul Defter, Kozmografya, Ermenice, Makine, Ulumu Diniye dersleri okutulmaktadır. Bu derslere baktığımızda Fransızca, Farsça, Arapça, Ermenice, Osmanlıca ve Türkçe gibi dil derslerin verildiğini ve okulun çok dilli bir programın olduğunu görmekteyiz. Okulun derslerini göz önünde bulundurduğumuzda hem Kimya, Hendese, Hesap, Makine gibi fen bilimleri varken hem de Coğrafya, Tarih, Edebiyat, dil dersleri gibi sözel derslerde okutulmaktadır. Bu yıllarda idadilerin fen ve sözel diye ayrı şubeleri bulunmamaktadır. Bu derslerin hepsi öğrencilere okutulduğunu bilmekteyiz. Akyüz(2020) sultani düzeyindeki idadilerde edebiyat ve ulum sınıfı diye ayrı şubeler bulunduğunu söylemektedir.

Okulda bir öğretmen birden fazla derse girdiğini görmekteyiz. Örnek vermek gerekirse: 1896 yılı Kastamonu Vilayet Salnamesine baktığımızda Osman Nuri Efendi Arapça, Osmanlıca ve Usul Defter derslerine girdiğini ayrıca aynı yılda Refet Efendi Hendese, Cebir ve Malumat-ı Fenniye derslerine girmektedir. Bu birden fazla derse girme incelediğimiz tüm salnamelerde karşımıza çıkmaktadır. Hatta okul müdürleri idare görevi yanında derslerde girdiklerini bilmekteyiz. Bunun sebebini literatürü incelediğimizde öğretmen yetiştirme eksikliğine yorabiliriz. Sağlam (2022)'ın araştırmasında o yıllarda Kastamonu'da bir öğretmen okulun bulunduğunu fakat öğrenci sayısını çok sınırlı olduğunu söylemektedir. Akyüz'de Osmanlı Devlet adamların öğretmen yetiştirme politikasının yanlış olduğunu ifade etmektedir. Okulda bazı derslerde gayr-i müslim öğretmenlerin ders verdiğini görmekteyiz. Mesela, 1892 yılındaki salnamede Kavanin-i Mülkiye dersini Pertu Efendi ve Hıfzı Sıhha dersini de Anastaş Efendi vermektedir.

1889 yılı Kastamonu Vilayet Salnamesi'deki Abdurrahman Paşa Lisesinin öğrenci sayısında okulun 3 yıllık bir eğitim verdiğini görmekteyiz. 1892 yılına geldiğimizde ise okul 7 yıllık bir eğitime geçmiştir. Bunun sebebi o yıllarda büyük vilayetlerde dört yıllık olan rüşdiyelerin idadilerin içerisine alınmasıdır. Söz konusu Abdurrahmanpaşa'nın yedi yıllık olduğu yıllarda Kastamonu Salnamelerinde merkez rüşdiye hakkında bilgi bulunmamaktadır. Bu bilgi bize Kastamonu rüştiyesinin Abdurrahmanpaşa İdadisine dahil ettiğini göstermektedir. Kodaman(1980) yedi yıllık idadileri devlet adamları önemli merkezlerde

açtıklarını ve bu okulların hem gündüzlü hem yatılı eğitim verdiğini söylemektedir. Kodaman ayrıca yedi yıllık idadilerin her vilayette açılmamasının sebebini devletin maddi sıkıntılarına yormaktadır.

Kastamonu Vilayet Salnameleri Abdurrahmpaşa Lisesinde ister öğretmen kademesinde olsun ister tabib(doktor) azınlıklara da görev verildiğini görmekteyiz. Bu durum bize Tanzimat Fermanında azınlıklara görev verilmesi hakkındaki hükmün taşrada da uygulandığını gösterir.

Kastamonu Vilayet Salnamesinde sanayi mektebi hakkında ilk bilgi 1892 yılında ulaşılmıştır. Sanayi mektebinde: Marangozluk, dokumacılık, halıcılık, mürettiblik, kunduracılık gibi alan dersleri yer almaktadır. Alan derslerin bazıları gayr-i müslim öğretmenler tarafından verilmektedir. Kastamonu sanayi mektebinde alan derslerin haricinde Ulumu Dinîye, Kıraat, Hesap, Usul Defteri, Türkçe, Hüsn-ü Hat ve Resim gibi yan derslerde okutulmaktadır. Talebe sayısı ilk yıllarda 30 iken 1903 yılına gelindiğinde 49 olmuştur.

Lisans Bilgileri

Dicle Akademi Dergisi'nde yayınlanan eserler [Creative Commons Atıf-Gayri Ticari 4.0 Uluslararası Lisansı](#) ile lisanslanmıştır.

Copyrights

The works published in Journal of Dicle Academy are licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](#).

Etik Beyanamesi

Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında belirtilen kurallara uyulduğunu ve “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbirini gerçekleştirmediğimizi beyan ederiz. Bu çalışma, etik kurul izni gerektirmediğini beyan ederiz.

KAYNAKÇA

- Aydın, B. (2009). "Salname", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/salname> adresinden (18.10.2022)'de ulaşılmıştır.
- Azar, A. (2008). *Bilim ve araştırma*. O. Kılıç ve M. Cinoğlu (Editörler). Bilimsel Araştırma Yöntemleri içinde s. 11-50.
- Boztepe, M. (2013). Osmanlı devleti'nin taşra yönetimini şekillendiren "merkeziyetçilik" yaklaşımı ve günümüze etkileri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 0(33), 1-14.
- Cengiz, A. (2020). Kudüs-i Şerif idadi mektebi (1890-1913)", *History Studies*, 12/1, 103-124.
- Çepni, S. (2021). Proje, tez ve araştırma makalelerinin kavramsal ve kuramsal çerçevesi nasıl yapılandırılmalı?. *Fen Matematik Girişimcilik ve Teknoloji Eğitimi Dergisi*, 4(3), 203-216.
- Duman, H. (2000). *Osmanlı Sâlnâme ve Nevsâlleri C.I. Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara*.
- Gerçek, S. N. (1963). Vilâyet ve Nezaret Sâlnâmeleri. *Kitap Belleten*, 1 (25), 7-9.
- Karcı, E. (2012). *Hicri 1299(1882) Kastamonu Vilâyet Salnaemesi'ne Göre Kastamonu Sancağı İle Bağlı Kazaların İdari, Sosyal ve Ekonomik Yapılarına Dair Tespitler. Yerel Politikalar*, 0(2), 116-147.
- Kaptan, S. (1991). *Bilimsel araştırma ve istatistik teknikleri*. Tekışık.
- Kodaman B. (1980). Tanzimat'tan 2. meşrutiyete kadar sanayi mektepleri', Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1071- 1920), Ed. Osman OkyarHalil İnalçık, s. 287-294
- Kodaman, B. (1988). *Abdulhamid devri eğitim sistemi*. Türk Tarih Kurumu.
- Unat, F. R. (1962). Niş İslâhhanesinin kuruluş tarihini aydınlatan bir belge, *Meslek ve Teknik Öğretim*.
- Önsoy, R. (1988). Tanzimat dönemi Osmanlı sanayi ve sanayileşme politikası, İş Bankası.
- Özdemir, M. (2008). Nitel veri analizi: sosyal bilimlerde yöntem bilim sorunsalı üzerine bir çalışma, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1)
- Sağlam, T. (2022). *Maarif ve vilâyet salnamelerine göre Kastamonu'da eğitim (1869-1903)*. (Kastamonu Üniversitesi Örneği). [Yüksek Lisan Tezi]. Kastamonu Üniversitesi.
- Şakir, M. H. (1964). Bursa Sâlnâmeleri. *Kitap Belleten*, Sayı 7(31), 6.

Semiz, Y. ve Kuş, R. (2004). Osmanlı'da mesleki teknik eğitim İstanbul sanayi mektebi (1869-1930). *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 0(15), 275-295.

Yıldırım, M. A. (2010) Tanzimat döneminde meslek okullar (Ankara Üniversitesi örneği). [Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi.

Yıldız, H. (2012). Osmanlı'da yenileşme dönemi'nde Diyarbakır'da sivil mesleki teknik eğitimi. *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, 0(VII), 189-209.

Kastamonu Vilâyet Sâlnâmesi, 1306 (1889), Defa 15, Kastamonu Vilâyet Matbaası.

Kastamonu Vilâyet Sâlnâmesi, 1310 (1892), Defa 16, Kastamonu Vilâyet Matbaası.

Kastamonu Vilâyet Sâlnâmesi, 1311 (1893), Defa 17, Kastamonu Vilâyet Matbaası.

Kastamonu Vilâyet Sâlnâmesi, 1312 (1894), Defa 18, Kastamonu Vilâyet Matbaası.

Kastamonu Vilâyet Sâlnâmesi, 1314 (1896), Defa 19, Kastamonu Vilâyet Matbaası.

Kastamonu Vilâyet Sâlnâmesi, 1317 (1899), Defa 20, Kastamonu Vilâyet Matbaası.

Kastamonu Vilâyet Sâlnâmesi, 1321 (1903), Defa 21, Kastamonu Vilâyet Matbaası.